

ความเข้าใจบางประการจากการศึกษาสถาปัตยกรรม "ห้องแถว"

นาย ลันตี ฉันทริลาสงศ์

005370

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๒๑

A STUDY OF SOME ASPECTS OF SHOP-HOUSE ARCHITECTURE

Mr. Santi Chantavilasvong

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Architecture

Department of Architecture

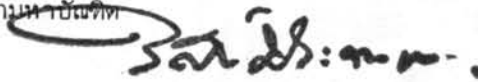
Graduate School

Chulalongkorn University

A.D. 1978

วิทยานิพนธ์เรื่อง ความเข้าใจบางประการจากการศึกษาสถาปัตยกรรม "ห้องแถว"
โดย นาย สันติ ฉันทวิลาสวงศ์
แผนกวิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา อาจารย์ ธีรชัย กำภู ณ อยุธยา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้นับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

.(ศาสตราจารย์ ดร. วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ศาสตราจารย์กฤษฎา อรุณวงษ์ ณ อยุธยา)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ธีรชัย กำภู ณ อยุธยา)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์   ความเข้าใจบางประการจากการศึกษาสถาปัตยกรรม "ห้องแถว"
 ชื่อ   นายสันติ ฉันทริลาสว่าง
 ปีการศึกษา   2520

บทคัดย่อ

เป็นการศึกษาความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ประเภทห้องแถว ซึ่งทำการศึกษาถึงความหมายและประวัติความเป็นมาของอาคารประเภทนี้

- ด้านความหมาย ได้ค้นคว้าจากแหล่งความหมายอันได้แก่ พจนานุกรม กฎหมาย และความหมายตามทัศนะของสถาปนิก แล้ววิเคราะห์สรุปความหมายเป็นข้อ ๆ
- ด้านประวัติ ได้ศึกษาถึงห้องแถวต่างประเทศในอียิปต์ กรีก และโรมัน ส่วนห้องแถวในประเทศไทย ได้ศึกษาดังแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา และรัตนโกสินทร์ ทั้งได้ศึกษาแบ่งยุคห้องแถวในสมัยรัตนโกสินทร์เท่าที่ผ่านมา โดยเน้นลักษณะห้องแถวในกรุงเทพฯ มากกว่าห้องแถวที่สร้างนอกพระนคร

เป็นการศึกษาลักษณะที่น่าสนใจเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมประเภทห้องแถว ได้แก่ ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของอาคารห้องแถว ตัวอย่างการใช้อาคารห้องแถวจริง ๆ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่กำหนดลักษณะห้องแถว

- ปรากฏการณ์ห้องแถว เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องกับอาคารห้องแถวที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันโดยทั่วไป ตั้งแต่ก่อนที่จะเกิดห้องแถวจนเมื่อเกิดมีห้องแถวแล้ว ทั้งในระดับชุมชนและเฉพาะคูหาอาคาร
- ตัวอย่างการใช้อาคารห้องแถว ได้สำรวจทัศนะของผู้ใช้อาคารและการใช้อาคารจริง ๆ โดยบันทึกการจัดวางครุภัณฑ์ เครื่องเรือน ฯลฯ ไว้ประกอบการพิจารณาอย่างละเอียดครบถ้วนทุกชั้นอาคาร
- สิ่งกำหนดลักษณะห้องแถว ได้ศึกษาค้นหาตัวแปรต่าง ๆ ได้วิเคราะห์บทบาทความสำคัญของตัวแปรแต่ละตัว พร้อมทั้งยกตัวอย่างอธิบายประกอบในแต่ละกรณี

เป็นการศึกษาลักษณะ ปัญหา และข้อดี ในสถาปัตยกรรมประเภทห้องแถว โดยศึกษา
ทำการเปรียบเทียบกับอาคารประเภทอื่นให้เห็นความเป็นปัญหาและข้อดีต่าง ๆ ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวสำหรับการศึกษารัจยอื่น ๆ ต่อไป และใช้เป็นแนวทางสำหรับการแก้ไขปรับปรุงลักษณะอาคารห้องแถวในประเทศไทย

Thesis Title : A Study of Some Aspects of Shop-House Architecture
Name Mr. Santi Chantavilasvong Dept. Architecture
Academic Year 1977

A B S T R A C T

The purpose of this study is to provide a general over-view of all the diverse phenomena related to shop-house architecture in Thailand. It is an attempt to combine into one volume documented research and previously uninvestigated aspects of shop-house architecture. By necessity, the study thus has the nature of an exploratory descriptive analysis with the aim of establishing a basic background understanding of the many aspects of shop-house architecture. The basic areas of investigation are as follows:

HISTORY AND SIGNIFICANCE OF SHOP-HOUSE ARCHITECTURE:

This section begins with an examination of various definitions and the meaning of terminology as viewed from different fields, such as, architecture, law, etc.

Next is a historical survey which traces the development of this type of architecture from ancient Egypt, Greece and Rome.

The history of shop-house architecture in Thailand follows with an analysis of developments in the Sukhothai, Ayuthya and Ratanakosin Eras. The Ratanakosin Era is then divided into periods in which a more detailed analysis is undertaken. Foreign, especially Chinese, influences and local modes of adaptation are examined.

ASPECTS OF SHOP-HOUSE ARCHITECTURE:

The various phenomena which influence the development of shop-house architecture are analyzed, as well as its relationship to the process of urbanization in Thailand.

Significant characteristics of shop-house architecture are then identified and analyzed.

USAGE IN SHOP-HOUSE ARCHITECTURE:

A case study of one shop-house is presented which includes data obtained from interviews and the construction of behavioral maps.

VARIABLES IN SHOP-HOUSE ARCHITECTURE:

Certain elements in shop-house architecture are identified in order to demonstrate their action as factors in determining the form of shop-house architecture.

PROBLEMS AND ADVANTAGES OF SHOP-HOUSE ARCHITECTURE:

Through comparisons with other building types, this section examines the problems and advantages of shop-house architecture in relation to construction technology and aesthetics as well as their impact on urban structure.

CONCLUSION:

A summary of the foregoing analysis is used as a basis for suggestions and recommendations for the improvement of shop-house architecture in its various aspects in Thailand. These recommendations are divided into three categories:

1. Architecture
2. Legal, and
3. Technological.

กิติกรรมประกาศ

ในการศึกษาเพื่องานวิทยานิพนธ์นี้ ข้าพเจ้าใคร่จะถือโอกาสขอบพระคุณในความช่วยเหลืออย่างมากมายจาก อาจารย์ ชีรชัย ก่ำภู ฌ อยุธยา ด้วยการเป็นอาจารย์ผู้ควบคุมการศึกษาอย่างใกล้ชิด โดยให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางต่าง ๆ นานา และให้หนังสือพิมพ์เพื่อศึกษาค้นคว้าเฉพาะอย่างยิ่งได้กรุณาให้กำลังใจแก่ข้าพเจ้าตลอดระยะเวลาที่ทำการศึกษาค้นคว้า

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รีมลสิทธิ์ ทรยางกูร ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำปรึกษาเป็นพิเศษ ทั้งให้ยืมหนังสือเพื่อการศึกษาค้นคว้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการตรวจแก้ทั้งเนื้อหาและการใช้ภาษาให้ได้ความที่รัดกุมยิ่งขึ้นเป็นอย่างดี

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณในความกรุณาจาก ศาสตราจารย์ กฤษณา อรุณวงษ์ ฌ อยุธยา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. รีมลสิทธิ์ ทรยางกูร อาจารย์ ดร. สุเมธ ชุมสาย ฌ อยุธยา และอาจารย์ ชีรชัย ก่ำภู ฌ อยุธยา ที่ได้สละเวลาอันมีค่ายิ่งเพื่อการสอบวิทยานิพนธ์ และให้คำวิจารณ์ต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อวิทยานิพนธ์นี้

สุดท้ายนี้ ข้าพเจ้าขอขอบคุณต่อผู้ที่ให้ความช่วยเหลือในงานวิทยานิพนธ์นี้อีกจำนวนมาก แต่ไม่ได้อ้างถึง ซึ่งข้าพเจ้ากราบขออภัยทุกท่านนั้น ไว้ ฌ ที่นี้ด้วย

สันติ ฉันทวิลาสวงศ์

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	๗
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	๙
กิตติกรรมประกาศ	๗
รายการภาพประกอบ	๘
บทที่	
1. บทนำ	1
2. ความหมายของ "ห้องแถว"	5
- ความหมายของห้องแถว ตามพจนานุกรม	5
- ความหมายของศัพท์ตามกฎหมาย	6
- ห้องแถว ในความหมายของสถาปนิก	8
- สรุปความหมายของห้องแถว	9
- ความหมายเพิ่มเติม	12
3. "ห้องแถว" ในอดีต	14
- ห้องแถวต่างประเทศในอดีต	14
- ห้องแถวไทยในอดีต	21
4. ปรากฏการณ์ "ห้องแถว"	51
- ปรากฏการณ์ก่อนเกิดอาคารห้องแถว	51
- ปรากฏการณ์การเกิดห้องแถว	56
- ปรากฏการณ์ระดับชุมชน	60
- ปรากฏการณ์เฉพาะคูหา	73

5. ตัวอย่างการใช้ห้องแถวหนึ่งคูหา	88
- ลักษณะของผู้ใช้อาคาร	88
- ลักษณะการเป็นเจ้าของ	89
- ลักษณะการใช้อาคาร	89
- การจัดตั้งลักษณะอาคารและพฤติกรรมเกี่ยวเนื่อง	91
- สรุปลักษณะปรากฏการณ์	99
6. สิ่งกำหนดลักษณะ "ห้องแถว" และลักษณะเฉพาะ	101
- สิ่งกำหนดลักษณะห้องแถวภายนอก	101
- ลักษณะเฉพาะ	108
7. ปัญหาและข้อดี "ห้องแถว"	112
- จุดกำเนิดปัญหา	112
- เปรียบเทียบปัญหาระหว่างอาคารห้องแถวกับสลัม (อาคารในแหล่งเสื่อมโทรม)	115
- ห้องแถวกับความเป็นพิษ	117
- ปัญหาห้องแถว	122
- ข้อดีของห้องแถว	127
- เปรียบเทียบห้องแถวกับบ้านจัดสรรชานเมือง	129
- เปรียบเทียบห้องแถวกับอาคารทลากชั้น (high-rise)	130
8. บทสรุปการศึกษาและข้อเสนอแนะ	133
บรรณานุกรม	140
ภาคผนวก	143
ประวัติการศึกษา	153

รายการภาพประกอบ

	หน้า
ภาพที่ 1 ที่พักอาศัยเมือง Kahun	15
" 2 แสดงแปลนรูปตั้ง รูปตัด "stoa"	17
" 3 รูปผังเมือง Assos	18
" 4 รูปผังเมือง Ostia	19
" 5 รูป apartment block ของโรมัน	20
" 6 แสดงร้านค้าติดระเบียงทางเดิน	21
" 7 ทัศนียภาพเกาะรูปเมืองอูตุยา	22
" 8 ลักษณะอาคารแบบจีนใต้	25
" 9 แสดงลายประดับแบบตะวันตกในห้องแถวพระนคร	26
" 10 แสดงลายประดับแบบตะวันตกในห้องแถวจังหวัดภูเก็ต	26
" 11 รูปห้องแถวตลาดน้อย	30
" 12 รูปห้องแถวตลาดน้อย	31
" 13 รูปห้องแถวตลาดน้อย	32
" 14 รูปห้องแถวถนนบำรุงเมือง	33
" 15 รูปห้องแถวริมคลองผดุงกรุงเกษม	35
" 16 รูปห้องแถวเยาวราช	37
" 17 ห้องแถวใกล้โรงพยาบาลศิริวิโอเตียน	39
" 18 ห้องแถวถนนเจริญกรุงใกล้ถนนสี่พระยา	40
" 19 ห้องแถวถนนเจริญกรุงใกล้กรมไปรษณีย์	41
" 20 ห้องแถวถนนพระราม 1 ใกล้สะพานยศเส	44
" 21 ห้องแถวถนนสุขุมวิทตอนต้น	45
" 22 ห้องแถวบริเวณถนนนครนอก-นครใน จังหวัดสงขลา	47
" 23 ห้องแถวถนนสุขาภิบาล 1 จังหวัดจันทบุรี	49

	หน้า
ภาพที่ 24	เปรียบเทียบลักษณะอาคารระหว่างการพัฒนาเป็นเมืองต้นสมัยรัตนโกสินทร์ฯ 52
" 25	แสดงลักษณะอาคารเดี่ยวซึ่งสร้างติดกันมีแนวโน้มที่จะถูกเปลี่ยนแปลงให้เป็น ห้องแถวต่อไป 55
" 26	แสดงป้ายโฆษณาขายห้องแถวซึ่งติดตั้งในบริเวณก่อสร้างอาคาร 57
" 27	ห้องแถว ณ ทางเข้าหมู่บ้านจัดสรร 59
" 28	ผังภาพแสดงการวางผังอาคารกับทิศทางแดดลม 60
" 29	แสดงปล่องระบายอากาศในอาคารห้องแถวแบบเก่า 61
" 30	แสดงลำดับอาคารขนานกับถนนสายรอง เห็นรูปตัดถนนสายหลัก 62
" 31	แสดงลำดับการเกิดห้องแถวตามแนวถนน 63
" 32	แสดงปรากฏการณ์ห้องแถวที่เป็นแนวประสานระหว่างย่านต่าง ๆ 64
" 33	แสดงป้ายโฆษณาใหญ่ที่ติดตั้งกับอาคารห้องแถว 66
" 34	แสดงลำดับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน 67
" 35	แสดงการเพิ่มขึ้นอาคารห้อง 70
" 36	แสดงลักษณะที่แตกต่างระหว่างห้องแถวเก่ากับใหม่ 71
" 37	การต่อเติมคูหาอาคารอย่างไม่เป็นระเบียบ 73
" 38	แสดงแปลนตัวอย่างชั้นล่างอาคารห้องแถว 74
" 39	แสดงเปรียบเทียบคูหาที่ต่อเติมและไม่ต่อเติมแต่ปลูกต้นไม้ใหญ่ 75
" 40	แสดงการใช้ประโยชน์หลังอาคารห้องแถวเพื่อส่วนรวม 76
" 41	แสดงการเก็บของตามกันสาด 78
" 42	แสดงแผงกันแดด ค.ส.ล. ที่ไร้ประโยชน์ 78
" 43	แสดงส่วนกันสาดไม่ถูกใช้เป็นที่เก็บของและขายคาบังแดดใต้ติดตาม ห้องแถวแบบเก่า 79
" 44	แสดงกันสาดและแผงกันแดดที่ได้ผลดีเป็นแบบตัวอย่างของห้องแถว ที่สร้างในปัจจุบัน 80

	หน้า
ภาพที่ 45 แสดงการต่อเติมเป็นแนวกันสาดมากขึ้นและวางตั้งสินค้านอกตัวอาคาร	81
" 46 แสดงการยื่นผ้าใบออกมาหน้าร้านและมาตั้งสินค้านอกตัวอาคาร	82
" 47 แสดงการให้สีตัวอาคารแยกให้เห็น เป็นแต่ละคูหา	83
" 48 แสดงการติดลูกกรงเหล็กค้ำในอาคารห้องแถว	84
" 49 แสดงการต่อเติมชั้นตาดฟ้าห้องแถวอย่างไม่เป็นระเบียบ	85
" 50 แสดงรูปตัดคานสองชนิด	86
" 51 แสดงความเปลี่ยนแปลงในการใช้ที่ดิน	105
" 52 แสดงรูปลักษณะห้องแถวใกล้วงเวียนราชเทวี	109
" 53 แสดงรูปลักษณะห้องแถวถนนสุรวงศ์	110
" 54 แสดงการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพโดยห้องแถวเป็นสิ่งทำลายคุณค่า ทางภูมิสถาปัตยกรรมและโบราณคดี	114
" 55 แสดงให้เห็นแนวอาคารห้องแถวอยู่ใกล้ชิดถนนมากกว่าอาคารสลัม ซึ่งอยู่ลึกเข้าไปจากถนน	115
" 56 แสดงลักษณะอาคารห้องแถวและสลัม	116
" 57 แสดงการขยายเขตเมืองโดยห้องแถว	117
" 58 แสดงให้เห็นการใช้ที่ดินอย่างไม่คุ้มค่าโดยอาคารห้องแถว	118
" 59 แสดงผังการใช้ที่ดินปลูกสร้างห้องแถว	118
" 60 แสดงความเสื่อมโทรม สกปรก ของอาคารห้องแถว	119
" 61 แสดงความวุ่นวาย ขาดระเบียบ ของห้องแถว	120
" 62 แสดงเจดีย์ ถูกห้องแถว ป้ายโฆษณา และการจราจรบดบัง	121